

Natasha Tidd

50 LŽÍ,
ktoré vytvárali
HISTÓRIU
SVETA

ULTIMO PRESS

OBSAH

<i>Úvod</i>	XI
-------------	----

Časť I: Staroveký svet

Falošný Bárdia	1
Themistokles a správa Xerxesovi	5
Gaius Iulius Caesar a vynález politickej lži	7
Cicerove Filipiky	11
Arminius a bitka v Teutoburskom lese	14
Tajné dejiny	17

Časť II: Stredovek

Zločiny cisárovnej Wu	21
Monmouthove kúzla a výmysly	24
Pád Komnénovcov	27
Zrada templárskych rytierov	31
Bretónska levica a Čierna flotila	36
Cestopis sira Johna Mandevilla	39

Časť III: Raný novovek

Šimon Trentský a kult krvi	45
Španielska inkvizícia: korupcia a zmätok	48
Malleus Maleficarum a vynález čarodejníctva	52
Sága pápežky Johany	56

Perkin Warbeck: veľký podvodník	60
Konštantínov dar	63
Porážka Aztékov	66
Henrich VIII. a premena klamstva na zákon	71
Mnoho (mnoho) lží o Nostradamovi	76
Imdžinská vojna a najhoršie mierové rokovania v histórii	80
Traja Dimitriovia	83
Aféra s jedmi	87
Žena, ktorá rodila králiky	92
Klamstvo Míra Džafara	96
Mediálna lož pomohla oslobodiť Josepha Knighta	101
Stratené diamanty Márie Antoinetty	105

Časť IV: Devätnáste storočie

Závet Petra Veľkého	111
Imaginárny svet Gregora MacGregora	114
Veľká mesačná mystifikácia	118
Abraham Lincoln a vynález rasového miešania	121
Najväčší podvodník	125
Bismarck a umenie vojny	129
Lod' USS Maine a vojna slov	134
Dreyfusova aféra	138

Časť V: Dvadsiate storočie

Lži o koncentračnom tábore	143
Protokoly sionských mudrcov	148
Propagandistická vojna	152
Cenzurovanie španielskej chrípky	157
Anna alebo Anastázia?	161

Walter Duranty a veľký hladomor	164
Experiment Tuskegee	169
Tereziánske divadlo	174
Vykonštruovanie zradkyne: Iva Toguri D'Aquino	179
Zneužívanie sčítania ľudu	183
Operácia Legacy	187
Lož o masakri sestier Mirabalových	191
Odkaz Iží o My Lai	195
Katastrofa v Černobyle	199
<i>Doslov</i>	205
<i>PodĎakovanie</i>	207
<i>Vybraná bibliografia</i>	209

ÚVOD

Ak ste vyrastali ako ja, rodičia vás učili, že sa nemá klamať. Toto je pomerne univerzálne výchovné pravidlo – klamať je zlé. To však neznamená, že neklameme. Viaceré štúdie zistili, že klamstvo je neodmysliteľnou súčasťou ľudskej prirodzenosti. A kto z nás niekedy nepovedal milosrdnú lož, aby ochránil niečie city alebo sa dostal z maléru? Napriek tomu svojim deťom neustále pripomíname, aby neklamali, a máme na to dobrý dôvod. Dokonca aj keď necháme bokom morálku a etiku a zameriame sa len na praktickú stránku veci, klamanie častejšie škodí, ako prospieva, lebo sa zvykne vymknúť spod kontroly a vytvára priepasti a domino efekty, ktoré sa nedajú zvrátiť. Ak má klamstvo takýto vplyv na naše individuálne životy, potom si viete predstaviť, aký obrovský vplyv malo na dejiny.

História klamstiev je nezvratne ničivá, zahŕňa vzostupy a pády ideológií, náboženstiev a impérií. Táto kniha obsahuje len päťdesiat takýchto lží. Niektoré z nich sú prepojené naprieč storočiami, iné sa zdajú byť samostatné, ale každá lož sa ovíja okolo časovej osi. Budeme skúmať vývoj klamstva, počnúc starovekým svetom, kde sa objavilo umenie politického obratu a kamufláže. Keď prejdeme do stredoveku, všimneme si sklony k prepisovaniu histórie tak, aby zodpovedala súčasnému naratívu, spolu s využívaním literatúry pri presadzovaní určitých zámerov a ideológie. Keď sa dostaneme do raného novoveku, uvidíme, ako sa tieto základné prvky klamstva začínajú nekontrolovateľne nabaľovať a spájajú sa s nárastom

konšpiračných teórií a rozšírených výmyslov a podvrhov. S novými technológiami 19. storočia prichádza vzostup a rozvoj falošných správ – od zábavných hoaxov až po novinárske žánre, ktoré katastrofálne zmenili svet. A napokon v dvadsiatom storočí budeme svedkami vyvrcholenia vývoja lži vrátane masového zakrývania koloniálnych zverstiev až po propagandistické vojny a falošné správy, ktoré pomohli zabiť milióny ľudí.

V nasledujúcich päťdesiatich kapitolách sa budeme venovať najtemnejším udalostiam v dejinách ľudstva. Niekedy sa môže zdať, že je to neodvratne pochmúrne, ale v tom bahne lži sa vždy nájde svetlo. Pretože keď odlúpnete z histórie lži, môžeme lepšie pochopiť nielen samotné dejiny, ale aj dedičstvo minulosti, ktoré nám dnes zostalo. Táto kniha nie je ani tak o odhaľovaní pravdy, ako o rozpletaní siete klamstiev, ktorá ju zakrývala, a o hľadaní dôvodov, prečo táto sieť vôbec vznikla.

ČASŤ I

STAROVEKÝ SVET

FALOŠNÝ BÁRDIA

Jednou z najcitovanejších a najoslavovanejších postáv starovekých dejín je Dareios Veľký, tretí achajmenovský kráľ kráľov. Za jeho vlády Achajmenovská perzská ríša siahala ďaleko za svoje iránske korene až do západnej Ázie, na Kaukaz, Balkán a do časti Strednej Ázie a Egypta. To, čo dosiahol pri upevňovaní moci a bohatstva ríše, udržiavanie náboženskej tolerancie a prepájanie získaných krajín, ho zaraďuje medzi tých málo panovníkov, ktorí si skutočne zaslúžili pridelený prívlastok „veľký“. Tento príbeh však obsahuje jednu veľmi veľkú lož. Dareios nebol tretím kráľom kráľov – bol štvrtým. A to, ako zlikvidoval tohto zabudnutého panovníka a vymazal jeho práva z historickej pamäte, nám veľa prezrádza o tom, kým Dareios v skutočnosti bol.

Achajmenovská perzská ríša, ktorá sa začala formovať v roku 550 pred n. l., vznikla na základe dobytých úspechov Kýra II. Veľkého, ktorému sa počas takmer tridsaťročnej vlády v rokoch 559 – 530 pred n. l. podarilo podmaniť si Médsku ríšu, Lýdiu a Novobabylonskú ríšu. Kýros si mohol vybrať z dvoch dedičov, svojich synov Kambýsa a Bárdia, aby pokračoval v pochode k moci v rodiacej sa ríši. Bárdia bol pravdepodobne vo vládnutí schopnejší, Kambýses bol známy svojou veľkou labilitou, lenže bol tiež starším z nich,

a tak keď Kýros v roku 530 pred n. l. zomrel, k moci sa dostal práve Kambýses, korunovaný za Kambýsa II. Spočiatku išli veci hladko, a hoci Kambýses prejavoval isté despotické sklony, prvé roky jeho vlády boli celkom pokojné. To sa však zmenilo, keď sa začal pripravovať na inváziu do Egypta. Kambýses tvrdil, že mal sériu prorockých snov, v ktorých mu Bárdia vytrhol z rúk kontrolu nad ríšou. Namiesto toho, aby ich odmietol ako obyčajné sny alebo preskúmal ich výpovednú hodnotu, Kambýses zahodil akýkoľvek zmysel pre obozretnosť a tajne nariadil brata zavraždiť a jeho smrť ututlať. Zdalo sa, že po vražde sa Kambýses opäť sústredil a pokračoval v dobývaní Egypta.

Zabitie brata má však zvyčajne následky. Pre Kambýsa to znamenalo, že keď v júli 522 pred n. l. zomrel, nemal priameho dediča, ktorý by nastúpil na jeho miesto. Keď sa rozhodovalo o úlohe vládca, objavil sa veľmi nezvyčajný favorit – Bárdia. Samozrejme, nebol to skutočný Bárdia, ale falošný v podobe mága menom Gaumāta, ktorý sa zaňho už začiatkom roka 522 pred n. l. začal vydávať. Zatiaľ čo Kambýses bol v Egypte, tento falošný Bárdia sa vrátil do Perzie a zhromažďoval podporu proti svojmu „bratovi“, čo viedlo ku krátkodobému povstaniu. Keď Kambýses zomrel, povstanie potlačili a uzurpátora Bárdiu korunovali za kráľa kráľov. Pre tých, ktorí boli Kambýsovi II. blízki, to bola nespravodlivosť, ktorú nedokázali zniesť – vedeli, že skutočný Bárdia bol tajne zabitý, a tak tento nový kráľ nemal právo vládnuť a mohol ohroziť celú ríšu. Preto v septembri 522 pred n. l. viedol Kambýsov nosič kopijí Dareios skupinu mužov, aby Gaumātu chytili a zavraždili. Keď bol falošný

kráľ mŕtvy, záchranca Achajmenovskej ríše bol náležite odmenený a korunovaný za jej nového vládcu – Dareia Veľkého.

Toto je Dareiova správa o udalostiach, ktorá sa nachádza v Bísutúnskom nápise, obrovskom svedectve o jeho nástupe k moci vytesanom do vysokej skalnej steny pri dedine Bísutún v západnom Iráne, ktorý nechal vytesať niekedy medzi rokmi 522 a 486 pred n. l. Je však zaujímavé, že na takéto historický prevrat existujú len dva hlavné zdroje dôkazov, ktoré potvrdzujú Dareiove tvrdenia – Bísutúnsky nápis a grécky historik Hérodotos, ktorý príbeh o falošnom Bárdiovi zahrnul do svojho diela *Dejiny* z roku 430 pred n. l.

Veľká časť Hérodotovho rozprávania vychádza priamo z Bísutúnskeho nápisu, zvyšok sú výmysly, ktoré nemajú historický základ. V Hérodotovej verzii je Gaumāta nahradený dvoma bratmi, Patizeithom a Smerdisom. Patizeithes je akýmsi bábkovým majstrom, ktorý sa klamstvami snaží dosiahnuť, aby sa Smerdis stal kráľom. Ich lesť sa prekazí až vtedy, keď sa zistí, že Smerdis na rozdiel od skutočného Bárdiu nemá uši.

OD LŽI K LEGENDE

Bísutúnsky nápis sprevádza rozsiahla rytina, ktorá zobrazuje Dareia Veľkého, ako sa pozerá na symbol Faraahara, čo znamená jeho božstvo a právo. Pod Dareiovou nohou je do hlíny rozdrvená postava, o ktorej sa predpokladá, že je to Gaumāta, a ukazuje, že žiaden uzurpátor nemôže vziať pravému kráľovi vládu.

Hérodotovo začlenenie bratov a následné vyšetrovanie na základe uší dáva jeho verzii punc priveľkej prešpekulovanosti na to, aby sa jej dalo skutočne veriť. Rozprávania Dareia Veľkého však v žiadnom prípade tiež nie je bez do očí bijúcich chýb. Historici si dodnes lámu hlavu nad týmito zjavnými dierami v logike – ak Kambýses

v roku 525 pred n. l. skutočne tajne zabil svojho brata, ako to, že si nikto nevšimol Bárdiovu neprítomnosť, a ako to, že Gaumāta vedel o jeho smrti, takže sa mohol úspešne vydávať za Bárdiu? Zabiť cisárskeho princa by v tom čase bolo takmer nemožné utajiť. Vzhľadom na blížiacu sa egyptskú výpravu sa na nej museli zúčastniť členovia kráľovskej rodiny, čo by znamenalo, že Bárdiovu neprítomnosť by si všimli a bola by zaznamenaná. Jediným dôvodom, prečo by sa nezúčastnil, by bolo, keby pôsobil ako regent na inom mieste. V takom prípade by sa jeho náhle zmiznutie opäť objavilo v záznamoch. Podobne ak by Bárdiu skutočne tajne zavraždili a o tri roky neskôr by sa náhle objavil v podobe Gaumātu, dostalo by sa to do historických záznamov. Bárdia bol Kýrovým synom a Kambýsovým bratom, takže bol dobre známou osobnosťou, ktorej pohyb by sa dal vystopovať.

Čo sa vlastne stalo s Bárdiom? Pravdepodobná odpoveď je prekvapivo jednoduchá. Žiadny falošný Bárdia neexistoval. Pravý Bárdia nebol zabitý v roku 525 pred n. l., ale bol v Perzii a pôsobil ako regentský vládca, zatiaľ čo jeho brat bojoval v Egypte. Z babylonských dokumentov vidíme, že v roku 522 pred n. l. Bárdia zrejme začal výpravu proti svojmu bratovi, pričom na jar toho roku, niekoľko mesiacov pred Kambýsovou smrťou a Bárdiovým oficiálnym nástupom, bol menovaný „*kráľom Babylonu, kráľom zemi*“. Na otázku, prečo si Dareios Veľký vymyslel príbeh o falošnom Bárdiovi, je ďalšia jednoduchá odpoveď – aby získal moc. Podobne ako Kambýses, ani Bárdia nemal dedičov, takže ak by zomrel, vláda v Achajmenovskej ríši by visela vo vzduchu. Dareios takmer určite využil túto situáciu, zabil Bárdiu a vytvoril mýtus o falošnom Bárdiovi, aby si upevnil postavenie záchrancu ríše a zabezpečil si miesto na jej čele.

Napriek tomu, že sa Dareios Veľký dostal na vrchol pravdepodobne podvodným spôsobom, stal sa známym ako jeden z najväčších vládcov ríše, ktorá dosiahla svoj územný a kultúrny vrchol. To však nemalo trvať dlho. Dareiov dedič a nástupca Xerxes nebol taký zručný v umení klamstva ako jeho otec, čo bola vlastnosť, ktorá nakoniec prispela k pádu celej ríše.

ČASŤ IV

DEVÄTNÁSTE STOROČIE

ZÁVET PETRA VEĽKÉHO

V posledných rokoch sa úspechy ruského vládcu Petra Veľkého pravdepodobne mytologizovali a odkazovali na sny Ivana III. a Ivana Hrozného o „zhromaždení ruských krajín“, aby sa tým podporili a ospravedlnili vojna a invázia. Nie je to však ani zďaleka prvý prípad, keď sa dejiny vlády Petra Veľkého prekrútili, aby sa podporeli úplne odlišné historické kapitoly. Existuje totiž falzifikát závetu Petra Veľkého, ktorý sa v niektorých kruhoch stále považuje za fakt a ovplyvňuje svetovú politiku od 19. storočia až dodnes.

V roku 1812 francúzsky „historik“ a propagandista Charles Louis Lesur vydal knihu *Des Progrès de la puissance russe depuis son origine jusqu'au commencement du XIX siècle (O pokroku ruskej moci od jej vzniku po 19. storočie)*. Kniha bola súčasťou kampane, ktorú presadzoval Napoleon Bonaparte, aby poskytol dôvody na inváziu Francúzska do Ruska, a obsahovala aj „Závet Petra Veľkého“. Išlo o štrnásťbodový plán, ktorého cieľom bolo ovládnuť celú Európu a dobyť ďalšie krajiny, ako napríklad Perziu (dnešný Irán), Indiu a Turecko. Údajné kroky plánu zahŕňali udržiavanie Ruska v neustálej vojne, vytvorenie anarchie v Poľsku, poštvanie krajín proti sebe a prevzatie kontroly nad Baltským a Čiernym morom. Lesur tvrdil, že hoci Peter Veľký v roku 1725 zomrel, naďalej predstavoval pre celú Európu hrozbu. Peter, ktorý sa zaslúžil o založenie

Ruskej ríše a rozšírenie jej územia, v skutočnosti len pripravoval pôdu pre úlohu, ktorú mal zveriť svojim nástupcom – pre dominanciu. Francúzsko *muselo* Rusko napadnúť, inak by Rusko ovládlo najprv Európu a potom možno aj celý svet. Lesur nepredložil žiadny dôkaz, že závet skutočne existoval, a pred Lesurovými tvrdeniami z roku 1812 o ňom neexistujú nijaké historické záznamy. Napriek tomu sa to v tom čase veľmi neskúmalo, pretože Lesur odviedol takú dobrú prácu, že vyvolala silnú mieru strachu a nedôvery.

„Dôkaz“ o objavení údajného závetu sa konečne zjavil v roku 1836, no pochádzal z veľmi zvláštneho zdroja – od francúzskeho špióna Le Chevaliera d'Éona. Tento špión zomrel v roku 1810 a odvtedy bol obrovský dopyt po informáciách o jeho živote a smrti. Dôvodom bolo, že d'Éon žil predovšetkým ako žena, ktorú rané feministky veľmi oslavovali ako symbol toho, čo všetko môžu ženy dosiahnuť. Pitva po smrti ukázala, že d'Éon mal mužské pohlavné orgány, a hoci mnohí historici sa dnes domnievajú, že d'Éon bol pravdepodobne transsexuál, v roku 1836 to bol dôvod na to, aby sa mu nedôverovalo – veď ak muž strávil desaťročia „vydávaním sa“ za ženu, aké ďalšie veci mohol stvárať? Odpoveď poskytol d'Éonov životopis *Memoires du Chevalier d'Éon*, ktorý napísal Frédéric Gaillardet. V knihe sa mieša faktický život d'Éona s fikciou, pričom sa v nej spája čo najviac známych postáv a udalostí, aby vznikli nové vzrušujúce aféry a eskapády. Jednou z nich bolo aj to, že d'Éon objavil závet Petra Veľkého a v roku 1757 ho poslal do Francúzska. Neexistuje žiadny dôkaz, že sa to stalo – žiaden písomný doklad, nijaké archívne dokumenty, žiadna zmienka dokonca ani zo strany d'Éona v jeho vlastnom životopise z roku 1779. Napriek tomu z toho vznikol skvelý príbeh, a ako sme už videli, niekedy to stačí na to, aby sa z fikcie stala skutočnosť. Určite to stačilo historikovi Walterovi Kellymu, ktorý Gaillardetovu verziu udalostí zaradil do svojho diela *Dejiny Ruska* z roku 1854. Zaujímavé je, že Kelly vlastne uvádza, že „boli vznesené pochybnosti o memoároch aj o takzvanom záвете“ a že dôkazy na podporu ich tvrdení neboli nikdy „podrobené dôkladnému skúmaniu“ – napriek tomu dospel

k záveru, že história Ruska týkajúca sa zhromažďovania vlastných ruských zemí je dostatočným dôkazom na to, aby závet *musel byť* platný. Tým Kelly v podstate potvrdil závet Petra Veľkého v análoch historickej legendy a dodnes sú on aj Gaillardet najčastejšie citovanými zdrojmi jeho legitimacy.

Závet sa dostal do popredia svetovej politiky po vypuknutí krymskej vojny v roku 1853. Novinári ho rýchlo zahrnuli do svojich správ o vojnových akciách Ruska, pričom najväčšími iniciátormi boli pravdepodobne Karl Marx a Friedrich Engels v *New York Tribune*, ktorí tvrdili, že závet usmerňuje celú zahraničnú politiku Ruska a dokazuje „*vnútorné barbarstvo samotného Ruska*“. Panika okolo údajných trvalých machinácií Petra Veľkého sa tak rýchlo nabaľovala, že v roku 1859 sa konečne začalo dôkladné historické skúmanie a koncom 70. rokov 19. storočia sa na základe viacerých zistení dospelo k záveru, že závet nie je nič iné ako Lesurov podvrh.

PETER VEĽKÝ

Peter I. alebo Peter Veľký bol korunovaný v roku 1682 a najprv vládol po boku svojho nevlastného brata Ivana V. V roku 1696 sa po Ivanovej smrti stal jediným vládcom. Dnes sa Petrovi pripisujú zásluhy o modernizáciu Ruska a upevnenie jeho postavenia v Európe.

Napriek tomu sa závet nikdy neprestal používať. Je to jednoducho príliš dobrý nástroj propagandy. Využilo to Nemecko počas prvej svetovej vojny, keď sa zameralo na Francúzsko aj Irán s novými verziami závetu v snahe prinútiť ich, aby sa obrátili proti Rusku. Rovnaký postup zvolilo aj v druhej svetovej vojne, hoci teraz ho rozšírilo na všetkých európskych spojencov Ruska. Potom v roku 1948, keď začala eskalovať studená vojna, americký prezident Truman napísal, že sa obáva, že so sovietskou hrozbou sa nikdy nepodarí

ČASŤ V

DVADSIATE STOROČIE

LŽI O KONCENTRAČNOM TÁBORE

.....

V roku 1901 bol Herbert Kitchener pod značným tlakom. Práve prevzal funkciu britského vrchného veliteľa v druhej búrskej vojne a snažil sa zvrátiť priebeh búrskej partizánskej vojny. Náhla zmena taktiky mu však nebola najväčším trňom v oku – túto česť mala žena v stredných rokoch z Cornwallu, Emily Hobhouse, alebo ako ju Kitchener nazval: „*Tá prekliata baba!*“

Búrska vojna bola už aj pred Emilinou účasťou trochu zamotaná. V polovici 19. storočia sa z juhoafrickej britskej oblasti – Kapskej kolónie – vysťahovalo mnoho ľudí holandského pôvodu, aby vytvorili vlastné nezávislé republiky Transvaal a Oranžský slobodný štát. Obyvatelia týchto nových štátov sa stali známymi ako „Búri“ (holandský a africký výraz pre poľnohospodárov). Briti však neboli príliš nadšení z toho, že tieto republiky sú mimo ich kontroly, a pokusy o ich pripojenie k britskému zväzku vyústili do prvej búrskej vojny v roku 1880. Búri zvíťazili, ale Briti sa nevzdávali, a to najmä preto, že búrske územia boli bohaté na diamanty a zlato. V roku 1896 došlo k pokusu o zvrhnutie transvaalskej vlády, čo prekvapivo viedlo Transvaal k vytvoreniu spojenectva s Oranžským slobodným štátom. Veľká Británia, zahanbená svojou prehrou a viac než len túžiacia zarobiť na obchode so zlatom, sa pripravila na

vojnu. Oficiálne mala vojna zabrániť Búrom obsadiť Južnú Afriku a ochrániť takzvaných „kafrov“ (čiernych Afričanov) pred zlým zaobchádzaním zo strany Búrov. Keď však v októbri 1899 vypukla druhá búrska vojna, aspoň za Britániu sa v skutočnosti bojovalo o hrdosť, moc a peniaze.

V septembri 1900 padlo posledné z veľkých búrskych miest a Británia verila, že zvíťazila. Úloha bola splnená, jej hlavný veliteľ sa vrátil do Anglicka a odovzdal opraty Kitchenerovi, ktorý mal dokončiť posledné zvyšky bojov. Nanešťastie sa Briti veľmi mýlili. Vojna sa neskončila, len sa zmenila jej taktika a Búri prešli na partizánsky odboj. V boji proti nemu Kitchener zvolil prístup spálenej zeme, pričom pálil domy, úrodu a zásoby. Mnohé búrske ženy a deti tak zostali bez domova, a preto sa začali budovať utečenecké tábory, v ktorých boli ubytované. Tieto tábory sa čoskoro rozšírili a prijali Búrov, ktorí sa vzdali. Lenže po vytvorení tejto štruktúry netrvalo dlho, kým Briti vymysleli ďalší spôsob, ako využiť systém táborov.

Podľa Kitchenerových slov *„ženy ponechané na farmách poskytujú Búrom kompletné spravodajstvo o všetkých našich pohyboch a živia komandá vo svojom okolí“* – tieto ženy podľa neho predstavovali rovnakú hrozbu ako búrski vojaci, a preto bolo rozhodnuté, že spolu so svojimi deťmi budú zhromaždené a nútene umiestnené do táborov. Používanie koncentračných táborov nebolo ničím novým, rozšírilo sa počas kubánskej vojny za nezávislosť a teraz by búrska vojna bola treťou veľkou vojnou za posledné roky, v ktorej sa táto taktika použila. V roku 1901 sa tábory rozšírili nielen na Búrov, ale aj na černošské obyvateľstvo, ktoré obe strany využívali ako otrokov, sluhov a povolaných vojakov. Do júna 1901 Briti zaznamenali, že v bielych táboroch bolo 85 410 väzňov a v čiernych táboroch 32 350 väzňov.

Začiatkom januára toho istého roka sa protivojnovnej aktivistke Emily Hobhouse podarilo získať povolenie navštíviť niektoré z koncentračných táborov. Armáda jej zakázala prezrieť si viac ako niekoľko bielych táborov, ale aj to málo, čo sa jej podarilo vidieť, jej stačilo. Po návrate do Británie v júni 1901 Hobhouse uverejnila svoje zistenia vo výbušnom odhalení s názvom *Správa z návštevy*

táborov pre ženy a deti v kolóniách pri Kapskom jazere a Orange River. Podľa Emily sa v táboroch šírili choroby a podvýživa a zlá hygiena v kombinácii s nedostatočnou lekárskou starostlivosťou spôsobovali, že matky neboli schopné pomôcť svojim umierajúcim deťom – stručne povedané: „Udržiavať tieto tábory v chode je pre deti ich vraždením.“ Jej bezútešná správa sa však rozhodne líšila od toho, čo britskej verejnosti hovorila vláda. Sľubovala, že tábory sú dobrovoľným bezpečným prístavom pred vojnou a zabezpečujú humanitárnu pomoc pre všetkých utečencov. Bola to lož.

Kým Hobhouse vypracovala svoju správu, Kitchener nariadil britskému majorovi Georgeovi Goodwinovi, aby urobil to isté. Zisťoval, že *„ľudia sú bosí a v handrách, tábory sú s minimálnymi alebo so žiadnymi hygienickými zariadeniami a prístreškami“*; zaznamenal endemický výskyt hnačiek a osýpok medzi detskými väzňami a neexistujúcu modernú lekársku starostlivosť na ich liečbu. Každý týždeň pribúdali tisíce ľudí a v táboroch sa už nedokázali postarať o svojich existujúcich zajatcov. Noví väzni sa čoskoro začali topiť v blate, chorobách a smrti. Keď Hobhouse napísala, že bola svedkom *„takej miery úmrtnosti, aká nebola známa nikdy predtým okrem čias veľkých morov... všetky reči sa točili okolo smrti... kto zomrel včera, kto umiera dnes a kto bude mŕtvý zajtra...“*, nebola to pre britskú armádu žiadna novinka, ale skôr vonkajší odraz toho, čo hlásil Goodwin. Napriek tomu sa na zlepšenie situácie urobilo len veľmi málo, armáda sa namiesto toho rozhodla cenzurovať, čo sa

dalo, a informovať vládu, že civilná pomoc a podpora nemôžu byť nasadené.

Ako to však často býva, pravda nakoniec vyšla najavo v júni 1901, keď Emily publikovala svoje odhalenie. Britská verejnosť bola šokovaná a parlament rýchlo požadoval odpovede. Štátny tajomník pre vojnu St. John Brodrick vyhlásil, že vo všetkých táboroch bolo 63 127 ľudí – nie je isté, či vedel, že nehovorí pravdu, alebo mu jednoducho nebol poskytnutý správny údaj, ale Brodrick výrazne bagatelizoval vážnosť situácie. V tom čase bolo uväznených 117 760 ľudí. Opozičný vodca Lloyd George obvinil britskú vládu a armádu, že uskutočňujú „*politiku vyhladzovania žien a detí*“. Nie síce priamu politiku vyhladzovania, ale „*politiku, ktorá má takýto účinok*“. Brodrick len pokrčil plecami a odpovedal, že vraj to naozaj nie je také zlé. Asi najlepšie túto formu vládnej obrany vystihol Winston Churchill 28. júna 1901 pre noviny The Times: „*Odmietli by [opozícia] prevziať zodpovednosť za búrské ženy a deti, ktoré zostali v zničených oblastiach? ... Nechali by ženy sedieť hladné uprostred trosiek? Mysel sa búri pri takýchto myšlienkach: a tak sa dostávame ku koncentračným táborom, úprimne veriac, že zahrňajú minimum utrpenia.*“ Áno, tábory boli zlé, áno, ľudia v nich zomierali, ale bola to najhumánnejšia možnosť, aká bola k dispozícii – zrejme sa nedala nájsť žiadna stredná cesta.

Uprostred tohto marazmu nepresných vládnych údajov a nelogických argumentov sa stratilo niečo zásadné – desaťtisíce domorodých obyvateľov internovaných v táboroch. Ich podmienky boli pravdepodobne oveľa horšie ako v afrických táboroch. Zásobovanie týchto táborov malo nižšiu prioritu, pričom ešte aj zásielky alkoholu pre britské jednotky boli často väčšie ako zásielky potravín a liekov pre „tábory domorodcov“. V marci 1901 bolo zaznamenané, že v jednom tábore bol taký nedostatok potravín, že väzni boli nútení pojeďať dávno zhnité telá uhynutých zvierat. Emily Hobhouse však tieto tábory nevidela, a tak hoci uviedla, že podmienky v nich mali byť hroznú, ťažká situácia zajatcov zostala neviditeľná, a teda aj bez nápravy. Namiesto toho sa tlačové správy

o koncentračných táboroch plne sústredili na viditeľné biele ženy a deti.

Pre britskú vládu to bol istým spôsobom prevrat a presadzovala, aby sa z kauzy stala „ženská záležitosť“. Hrali na predstavu, že ženy, podobne ako Emily Hobhouse, nerozumejú brutalite vojny, a preto sa im tábory zdajú také barbarské, no napriek tomu, podobne ako v domácnosti, ženský dotyk dokáže zázraky, a tak vláda súhlasila s vytvorením ženskej skupiny, ktorá mala preskúmať, ako by sa tábory dali zlepšiť.

STRATENÉ ŽIVOTY

V bielych táboroch zomrelo viac ako 26 000 ľudí, z ktorých väčšinu tvorili deti. V černošských táboroch, žiaľ, presný počet obetí nie je známy pre oveľa menšie úsilie o zaznamenávanie počtu väzňov, hoci sa odhaduje, že o život prišlo najmenej 20 000 ľudí.

Napriek tomu, že Emily Hobhouse bola jasnou voľbou, do tejto skupiny ju nezaradili. Ukázalo sa, že je príliš „zaujatá“. Namiesto nej sa vláda rozhodla pre Millicent Fawcett, poprednú bojovníčku za volebné právo žien, ktorá práve napísala článok do Westminster Gazette, v ktorom obhajovala tábory ako „nevyhnutné“. Pod jej vedením sa v júli 1901 Fawcettovej komisia rozhodla vyšetriť tábory – napriek naliehaniu Emily Hobhouse komisia považovala za nevyhnutné podať správu len o bielych táboroch. Nakoniec sa zistenia komisie zhodovali so zisteniami Emily Hobhouse, ale s jedným jasným rozdielom. Zatiaľ čo Hobhouse obviňovala britskú armádu a vládu z nedostatku zásob, liekov a prístrešia, čo malo za následok vysokú úmrtnosť detí, Millicent Fawcett tvrdila, že za to aspoň čiastočne môžu ich matky. Uviedla, že búrské ženy nemali žiadnu predstavu o modernej lekárskej starostlivosti: „Veľký počet úmrtí

v koncentračných táboroch bol priamo alebo zjavne spôsobený škodlivými látkami, ktoré búrské ženy podávali svojim deťom.“ To, že väčšina uväznených žien nemala prístup k lepšej medicíne ako k ľudovým liekom, ktoré si vedeli zohnať, sa ignorovalo, a keď bola správa v roku 1902 zverejnená, väčšina tlače sa chytila práve jej obviňovania. Británia použila zatvorené matky ako obetného baránka a Kitchener ich obvinil tiež: *„Je nemožné bojovať proti zločinnému zanedbávaniu matiek, nepáči sa mi myšlienka použitia sily... ale zvažujem, či by niektoré z najhorších prípadov nemohli byť súdené za neúmyselné zabitie.*“

Britská vláda nakoniec súhlasila s tým, že bude konať podľa odporúčaní Fawcetovej komisie a zlepši podmienky v táboroch. Búrška vojna sa skončila v máji 1902, čo znamenalo, že tábory sa začali zlepšovať len na niekoľko mesiacov, kým boli úplne zatvorené. Odmietnutie britskej vlády uznať tvrdenia Emily Hobhouse, vzdorovité pokusy armády o cenzúru a množstvo šírených lží mali za následok desaťtisíce mŕtvych.

PROTOKOLY SIONSÝCH MUDRCOV

.

V rokoch bezprostredne po Dreyfusovej afére sa v Rusku objavil zvláštny dokument s názvom *Protokoly sionských mudrcov*. Toto rozvláčne dlhé čítanie opisovalo, ako židovský národ po stáročia tajne manipuloval svetové dianie, a predkladalo plán na jeho ovládnutie sveta. Tento dokument je falzifikát, frankensteinovská kompilácia najväčších antisemitských hitov 19. storočia, ale to, že je niečo falošné, neznamená, že to nie je nebezpečné. Nebolo by prehánaním povedať, že pre jeho obsah zomreli milióny ľudí. Protokoly vyvolali pogromy, pomohli pripraviť pôdu pre holokaust a zostávajú základom v hnutiach nadradenosti bielej rasy. Ale prečo boli vôbec napísané a čo spôsobilo, že taká očividná lož pretrvala?

Presný zdroj *Protokolov* stále nepoznáme, existuje však viacero teórií a väčšina historikov sa zhoduje v tom, že vznikli v období

medzi vrcholiacou Dreyfusovou aférou v roku 1898 a začiatkom vlny pogromov v Rusku v roku 1903. Najpravdepodobnejším vysvetlením ich vzniku je, že dielo napísali ruskí konzervatívci a členovia tajnej polície, ktorí pôsobili vo Francúzsku v čase Dreyfusovej aféry. Veľká časť textu *Protokolov* je prevzatá priamo z publikácií zameraných proti Dreyfusovi, ako aj deväť ich kapitol je silne plagiovaných z francúzskej politickej satiry *Pekelný dialóg medzi Machiavellim a Montesquieuom*. V skutočnosti, keď v roku 1902 konzervatívny ruský novinár Michail Osipovič Menšikov zverejnil správu o 3 000 rokoch starom „tajnom sprisahaní proti ľudstvu“, vystopoval jeho pôvod až do Francúzska. Tvrdí, že istá žena z Petrohradu, ktorá teraz žije na vidieku, dostala „*obsiahly rukopis*“ od francúzskeho novinára po tom, ako bol ukradnutý z tajného židovského trezoru v Nice. Táto žena potom rukopis preložila do ruštiny a tento preklad sa stal prvým publikovaným vydaním *Protokolov*, ktoré vyšli v Rusku v roku 1903. Predpokladaný pôvodný francúzsky rukopis sa už nikdy neobjavil a neexistuje žiadny konkrétny dôkaz, ktorý by poskytoval skutočný pohľad na identitu záhadnej ženy.

Pred tým, ako boli *Protokoly* v Rusku v roku 1903 prvýkrát publikované, krajina prešla radom rýchlych zmien, pokiaľ ide o kultúrne chápanie a zaobchádzanie so židovským obyvateľstvom. Dňa 13. marca 1881 bol cár Alexander II. zavraždený proticirkevnou skupinou Ludová vôľa. Za vlády Alexandra II. sa uskutočnil pokus o odstránenie segregácie židovských komunít a ich asimiláciu do ruskej spoločnosti a kultúry. Po jeho smrti sa to však rýchlo zvrátilo. Kolovali fámy, že Alexandra II. v skutočnosti zabili židia. Vypukli pogromy a v roku 1882 Alexander III. zaviedol sériu antisemitských zákonov, ktoré obmedzovali miesta, kde mohli ruskí židia žiť, čo mohli vlastniť, a ich obchodné praktiky. Uprostred toho všetkého došlo k oživeniu krvavých sprisahaní, ktoré len prehĺbili nedôveru a nenávisť voči židovským komunitám. Reakciou na to bola obrovská vlna emigrácie, keď ruskí židia hromadne odchádzali za lepším životom. Ale pre tých, ktorí zostali, sa situácia na začiatku dvadsiateho storočia ešte zhoršila.

Na Veľkú noc v roku 1903 sa v meste Kišiňov (dnes hlavné mesto Moldavska) spustil domino efekt, ktorý viedol k epidémii pogromov v celom Rusku. Posledných niekoľko rokov sa najpopulárnejšie mestské noviny *Besarabec* pod vedením redaktora Pavla Kruševana výrazne opierali o rétoriku a uverejňovali titulky ako „Smrť židom!“ a „Križová výprava proti nenávidenej rase!“. V roku 1902 sa Kruševan prvýkrát pokúsil o krvavú pomstu, ale tento chrlič falošných správ nikoho nepobúrnil. Jeho snaha v roku 1903 však bola úspešnejšia – noviny si vymysleli komplikovanú vražednú zápletku, v ktorej spojili februárovú smrť malého chlapca a nedávnu samovraždu dievčaťa v jednej z kišiňovských nemocníc so židovskou komunitou, a uviedli, že krv týchto detí bude použitá počas Pesachu. Počas troch dní bolo zabitých 49 ľudí, stovky boli zranené a viac ako tisíc domov bolo zrovnaných so zemou. Masaker v Kišiňove vyvolal síce medzinárodné pobúrenie, ale inak sa proti nemu urobilo veľmi málo. Zatiaľ čo židovské skupiny v Amerike organizovali pomoc a pomáhali pri emigrácii, cár Mikuláš II. sedel so založenými rukami. Dôvodom bol čiastočne prevažujúci názor ruskej vlády na „židovskú otázku“ – v mysliach Mikuláša II. a jemu podobných ruskí židia neboli skutočnými Rusmi, boli to cudzinci, na ktorých sa musia uvaliť utláčajúce sankcie. Ak by ich mali chrániť pred pogromami a násilím, viedlo by to len k spätnej reakcii prekvitajúceho pravicového nacionalistického hnutia – jednoducho to nestálo za námahu.

Tento nedostatok jasných opatrení alebo sankcií by stav len zhoršil. V lete 1903 Pavel Kruševan využil ďalšie zo svojich novín, *Znamja*, na vydanie prvého publikovaného vydania *Protokolov sionských mudrcov*, ktorých časti vychádzali na pokračovanie v priebehu augusta a septembra. Odtiaľto sa publikácie *Protokolov* v Rusku začali množiť, najmä v rokoch 1905 a 1906. V januári 1905 vypukla prvá ruská revolúcia a tento nárast napätia mal za následok ďalšiu vlnu pogromov. Mikuláš II. opäť nekonal. Tentoraz to však bolo preto, že pogromy boli veľkým rozptýlením, pretože ak ľudia vykonávali násilie voči ruským židom, potom nesústredili svoju energiu naňho. Nešlo ani tak o štátom sankcionovaný antisemitizmus,

ako skôr o štátom povolený, preto sa na mnohých z približne 650 pogromoch, ktoré sa odohrali v rokoch 1903 až 1906, aktívne podieľali miestne úrady a polícia.

V 20. rokoch 20. storočia sa *Protokoly sionských mudrcov* stali celosvetovou publikáciou a ich preklady sa objavovali v knihách a novinách po celom svete. Po pogromoch v rokoch 1903 – 1906 sa z Ruska a východnej Európy vysťahovalo veľké množstvo židov a táto migračná vlna v skutočnosti neprestala a mnohé krajiny boli aj naďalej vystavené novým prílevom ľudí. To sa spojilo s následkami prvej svetovej vojny a *Protokoly* si čoskoro najviac osvojili tie krajiny, ktoré nielenže mali novo rozšírenú židovskú populáciu, ale boli aj emocionálne a ekonomicky zdevastované vojnou. Najvýznamnejšou z nich bolo Nemecko. *Protokoly* pomohli vysvetliť, prečo prehralo vojnu, zdrvivúce hospodárske údery Versaillskej mierovej zmluvy a chaos nemeckej revolúcie v rokoch 1918 – 1919. Oni za to nemohli, všetko bolo židovské sprisahanie. Nebola náhoda, že *Protokoly* začali zaplavovať trh v roku 1919, keď boli Nemci emocionálne najzraniteľnejší a zúfalo hľadali obetného baránka.

KATASTROFÁLNA ZMLUVA

Versaillská mierová zmluva podpísaná 28. júna 1919 bola jednou z viacerých zmlúv, ktoré ukončili prvú svetovú vojnu. Je však pozoruhodná klauzulou, podľa ktorej Nemecko v podstate prevzalo takmer výlučnú zodpovednosť za vojnu, čo malo za následok stratu územia, zdrojov a vojenskej sily, a čo je rozhodujúce – vysoké platby, ktoré zdecimovali nemecké hospodárstvo. Do roku 1923 hyperinflácia natoľko zničila financie krajiny, že peniaze boli nepoužiteľné a bolo možné vidieť deti, ako sa s nimi hrajú na ulici.

To však neznamená, že v tom čase nebolo známe, že *Protokoly* sú podvrh. V auguste 1921 britské noviny *The Times* uverejnili presvedčivé dôkazy, ktoré ukázali, že *Protokoly* sú lož. Boli to však zriedkavé hlasy v mori konšpiračných teórií. Historik Dr. Wolfram Meyer zu Utrup odhaduje, že od roku 1920 po vzniku Národnosocialistickej nemeckej robotníckej strany (neskôr známej ako nacistická strana) obsahovalo 70 % článkov o židoch v oficiálnych novinách strany *Völkischer Beobachter* prvky z *Protokolov*. Protokoly sa stali hlavným prvkom nacistickej ideológie a politiky a prenikli do všetkých oblastí, od školstva až po tlač a legislatívu.

PROPAGANDISTICKÁ VOJNA

.....

Od konca júla do augusta 1914 sa nevídaným tempom mnohé krajiny zapojili do tzv. prvej svetovej vojny. Dňa 28. júna 1914 bol srbským nacionalistom zavraždený následník trónu Rakúsko-Uhorska arcivojvoda František Ferdinand d'Este. Do 28. júla Rakúsko-Uhorsko vyhlásilo Srbsku vojnu a čoskoro ho podporilo aj Nemecko. V priebehu nasledujúceho mesiaca boli vytýčené bojové línie, pričom Francúzsko, Rusko a Veľká Británia vytvorili spojenecké sily. Táto vojna, do ktorej sa zapojilo päť najväčších európskych mocností, sa neobmedzila len na Európu a v nasledujúcich mesiacoch a rokoch každá strana bojovala o to, aby do boja zapojila aj také krajiny, ako sú Amerika a Čína. V auguste 1914 sa však bezprostredná pozornosť sústredila na domov. Aby sa ktorákoľvek krajina dostala na vrchol, potrebovala, aby jej obyvatelia vojnu nielen podporovali, ale boli ochotní sa do nej zapojiť a v prípade potreby priniesť najvyššiu obeť. V celej Európe sa rozbehli propagandistické stroje.

Nezačalo sa to dobre. Vezmime si napríklad Veľkú Britániu, ktorá mala mať na konci vojny pravdepodobne najväčšiu, ak nie najkrutejšiu propagandistickú mašineriu zo všetkých zúčastnených krajín, ale na začiatku všetko veľkolepo zbabrala. Británia vstúpila do vojny čiastočne pre Londýnsku zmluvu, ktorá Belgicku dlho zaručovala neutralitu a vyzývala európske „veľmoci“, aby ju bránili.